

Ühised aastad

Õppisin teatrikooli teisel kursusel, kui me Leidaga esmakordselt kohtusime. See oli kevadiste eksamite ajal. Olin eelmisel suvel üliõpilasmalevas oma hääle nii ära karjunud, et kõnelda ma ei tohtinud, see oli täiesti keelatud. Eriala eksamil mängisin „Ema Courage`is“ tumma tüdrukut Katrinit, põristasin ahju peal trumme, nii et hing ähvardas välja tulla. Midagi muud ma teha ei saanud. Istusin pinkide vahele maha ja vaatasin, mida teised teevad. See oli otsustav kursus. Me teadsime, et pärast eksameid hakatakse meid kõvasti puistama, kes jääb, kes mitte. Süda valutas, mis hirmus. Saalis oli palju pealtvaatajaid, aga mul polnud aimugi, et nende hulgas üks filmirežissöör istub, kes mind jälgib. Leida oli mõelnud, et kui inimesel on nii traagilised silmad, ehk on seal siis mingi sisu ka taga. Kui eksam lõppes ja Leida minu juurde tuli ning „Ukuarust“ hakkas rääkima, oli see mulle täielik üllatus. Ma polnud ju õieti midagi veel teinudki, väikesed etüüdikesed ning katkendid kooli näitelaval, see oli kõik. Kuid pakkumine oli ahvatlev. Kutsuti filmiproovidesse, need minu meelest eriti hästi ei läinud. Ega ma ei uskunudki, et valik võiks minu kasuks langeda, prooviti ka teisi näitlejaid. Küllap see oli ikka rohkem Leida enda sisetunne, mille põhjal ta otsustas, et ma võiksin sobida Minna rolli. Mul polnud selle vastu midagi, ma olin õnne tipul, aga Panso polnud nõus. Ta ütles, et üks aasta läks sul hääle pärast kaotsi, nüüd puudud sa pool aastat filmi pärast, ja need eesti filmid on ju teada, õiget näitlejaülesannet seal nagunii pole, sellepärast ei tasu küll kooliaega ära raisata. Panso oli väga vastu, ma kartsin teda nagu vanakurat välku. Aga lõpuks nad ikka Leidaga kokkuleppele jõudsid ja rolli ma sain.

Filmivõtted algasid talvel, siis oli hääle ka juba enam-vähem kosunud. Esimesena läks töösse propsiplats. Minna, kes tahtis külast lahkuda, et linnas õppima hakata, pidi vaatama möödasoitvat rongi. Mingit rongi seal muidugi ei olnud, helikopter tegi tuult, ja ma ei osanud kuhugi vaadata, silmad vilasid niisama ringi. Kuid Leida sai kuskilt ühe kepi kätte, jooksis sellega kaamera taga, ma jälgisin igatsevalt kepiotsa ja mõtlesin, et, oi jumal, kuidas see kinotegemine käib, see on üks täiesti arusaamatu asi ja pettusevärk! Operaator ehitas mulle nagu loomale tara ette, kust ja kuhu ma liikuda võisin, ma ei püsinud ju kaadris, sattusin hoogu ja olingi läinud. Mängisin mitme lapse ema, kuid vaatamata oma kahekümnele eluaastale käitusin ise vahel nagu suur laps, mida ma tegelikult ka olin. Häbenesin kaamera ees suudelda, häbenesin lapseootel Minnana suure kõhuga bussist välja tulla, ükskord õnnestus mul mängleva kergusega terve filmivõtte uppi ajada. Kostümeerija andis mulle kampsuni, esimese võtte tegime sellega ära, kodus vaatasin - ei ole ilus, kotitab! Harutasin lahti, hakkasin uuesti kuduma. Võtte pidi paari päeva pärast jätkuma, mõtlesin, et jõuan enne valmis, aga oh õudust! Tööplaani muutus, järgmisel hommikul tuli kostümeerija ja küsis, kus kampsun on, kohe algab võtte? Ma alles kodusin. Leida laiutas käsi ja naeris! Mis tal muud üle jäi? Plaan tehti veelkord ringi.

Elasime Leidaga ühes majas, kummalgi oli oma tuba ja meil oli väga tore perenaine. Laud oli justnagu muinasjutus igal hommikul ja õhtul kaetud. Ma ei märganud kordagi küsida, kust see tuleb ja kes selle eest maksab? Muidugi korraldas seda kõike Leida ja nii pool aastat, kuni ekspeditsiooni lõpuni. Igal õhtul tegime proovi. Leida püüdis mind viia filmi atmosfääri, tegi lausa viktoriine, küsis: kui kaugel on allikas Ukuaru majast? Ma polnud sellele mõelnudki, kuid Minna pidi allikast oma perele mitu korda päevas vett tassima. Niisuguste üksikasjade kaudu muutus Minna elu Ukuarul minu jaoks reaalsuseks. Situatsioone analüüsid sisendas Leida mulle usku toimuvasse, mina püüdsin seda vastu võtta ning olla Minna. Midagi enamat ma tollal vaevalt oleksin suutnud ja ega seda Leida minult ei nõudnudki. Ilmselt oli ka tema jaoks esikohal psühholoogiline tõde, veenvus. Kirjanduslik materjal oli hea. See oli lihtne, pretensioonitu ning samas paljudele tuttav lugu, küll emade, küll vanaemade kaudu. Ja kui seda õnnestus enam-vähem loomulikult teha, nii et väga palju võltsi sisse ei tulnud, hakkas lugu ise mängima. Tagantjärele näen ma igasuguseid vigu, on kohti, kus ma ütlen teksti nagu laulusalmi üles, ent kokkuvõttes oli see roll, mida ma pole kunagi häbenenud.

Võtteplatsil andis Leida mulle palju vabadust. Kõigepealt küsis ta minult, Elle, kas sa oled valmis? Ütle, kui võib alustada. Mitte mina ei pidanud tehnika järgi joonduma, vastupidi, ta pani võttegrupi ja kogu selle tehnilise poole mind arvestama. Leida pühendus ise jäägitult filmile ja püüdis ka näitlejaile luua võimalikult head tingimused, võib-olla selletõttu mingi tulemus üldse tekkiski. Mulle jäi filmitegemisest liiga roosiline mulje, ma mõtlesin, et nii see asi käibki, aga kõik hilisemad kogemused olid palju karmimad, sellist suhtumist näitlejasse ei kohanud ma pärast kuskil. Töömeetodite poolest me Leidaga sobisime. Ka mina olen lõputu parandaja, enamasti näen ikka vigu, alati tahaks uuesti teha ja kunagi ei jõua selleni, et oled sada protsenti rahul. Sisemine politsei on kogu aeg kõrval - kas ma valetan või mitte, kas on õige või võlts? Leida oli ilmselt sama tüüpi inimene. Mõnikord trumpasin ma teda isegi üle. Tavaliselt oli esimene duubel kõige värskem, hiljem tekkis kordamine ja vahel, kui ma ise edasi tahtsin teha, hakkas tema juba mind pidurdama. Suuri lahkarvamusi meil töös ei tekkinud. Paaris kohas, kus ta tahtis nutmist, kohe nii, et kummuli maas ja valju häälega, milles väljendus muidugi tema filmikool, pakkusin mina teist lahendust ja ta nõustus, ei hakanud midagi peale suruma. Üksainus juhus on meeles, kui mul õnnestus Leida välja vihastada. See oli lastega stseen: sõda oli alanud, istusime laua taga ja sõime. Ulfsak pidi ütleva, et mis heinast sa siin räägid, nüüd on tähtis, et hing sisse jääb! Olime seda laste pärast mitu korda teinud, lapsed olid väsinud, virisesid, ikka oli midagi viga, ja siis äkki tuli hea duubel, aga niipea, kui Ulfsak rääkima hakkas, endal suu kartuliputru täis, ei saanud mina pidama, purskasin naerma, situatsioon oli niivõrd koomiline. Leida ütles: Elle! Ega ta häält ei tõstnud, aga ma sain aru, et ta oli nõrdinud. Kõik oli juba samahästi kui olemas, lapsed pidasid vastu ja mina rikkusin duubli ära...

Natuke me siiski tülitsetime ka, mitte loomingulisel pinnal, see oli puhtisiklik solvumine. Leida

ilmselt tahtis, et ma pühenduksin ainult tööle, võib-olla pidas ta oma kohuseks hoida mind filmigrupi seltsielu eest, igatahes andis ta nõu sellega mitte eriti kaasa minna. Aga ümberringi olid lõbusad inimesed, äge elu käis, peeti pidusid, kutsuti, et tule, meil on plaadid, miks sa ei tule, ja ühel õhtul oli Ulfsak mul akna taga. Leida ilmselt juba magas, mina hüppasin aknast välja ja panin minema. Vähe sellest, et ma läksin, ma seletasin lihtsameelselt, et Leida kardab minu hingeõnnistuse pärast, siin kõik kanged eluvennad koos ja puha, mõtlemata üldse, milliseid pingeid see hiljem Leidale võib tekitada. Pidasime kambaga öösel kella kolmeni pidu, läksin koju, aken kinni pandud, andsin kella, Leida ilmus esikusse nagu elav etteheide, küsides kogu oma olemusega, et kust sa, laps, nüüd siis tuled? Aga minu südametunnistus oli puhas, ma solvusin nii, et ma lõin ukse paukudes kinni ja läksin oma tuppa. Pärast seda suhtlesin ma Leidaga hädavaevu, mokaotsast. Hakkasin õhtuti nimme väljas käima, proove me ei teinud, filmist ei rääkinud. Midagi ta mulle enne võtet ikka seletas, aga minu jaoks oli seda vähe ja vahel ei teadnud ma tõesti, mis ma kaadris tegema pean. Nutsin nurga taga, aga nii kange, et küsima ka ei läinud. Kõige rohkem kannatasin ma ise. Leida oli muidugi rahulolematu, see süvendas veelgi minu ebakindlust. Ei mäleta enam, kui kaua see grillimine kestis, aga siis tundus küll, et ilmatu aeg läks mööda, enne kui me suud puhtaks rääkisime. Võimalik, et mõnes mõttes tuli see kasuks, ma muutusin iseseisvamaks, ehk jäi niiviisi filmi ka rohkem mind ennast, aga võib-olla mitte, ega ma ei oska seda praegu öelda.

Leida ei olnud alailma tööd rühkiv surmtõsine inimene. Kui töö oli tehtud, võis ta pidu pidada ja olla ka seltskonna nael, kuid lakkamatut pillerkaaritamist ta ei talunud. Mäletan üht esmaspäeva hommikut Aegviidus. Buss jõudis kohale, uks läks lahti ja kui sealt hakkasid siis riburada mööda välja sadama valgustajad ja tehnikamehed ja kõik, kes seal veel olid, purupurjus olekus. Leida käed vajusid rüppe, ta ei öelnud ainsatki kõva sõna, ütles ainult: no-jah, selle seltskonnaga ei tee me täna mitte midagi, see on surnud päev. Tema meelest oli see töö reetmine. Filmigrupi meesteväega tal ikka omajagu raskusi oli, just joomise pärast, tollal seda esines. Lembit Ulfsaki osatäitmisega jäi Leida väga rahule, ma ei mäleta, et ta Lembitule üldse märkusi oleks teinud, võib-olla paaris kohas mingeid pisiasju parandati. Lembit oli väga orgaaniline, loomulik ja toreda huumorimeelega näitleja, kõik see sobis, Leida ei piiranud teda milleski. Ulfsakiga sai platsil üldse palju nalja. Tore lugu oli see, kui ta vedas kihla, et neelab konna alla. Hea näitlejana tegi ta selle triki nii, et me ei saanudki aru, kas ta neelas või mitte, suhu ta konna igatahes toppis. Kõik olid elevil, ka Leida naeris: vaata nüüd hullu, neelabki konna alla! Minu meelest oli üldine atmosfäär grupis väga hea, töö läks enamasti lähedalt, heledas meeleolus.

Musta materjali Leida mulle ei näidanud, ta kartis, et see võib segama hakata. Võimalik, et tal oli õigus, ehkki hilisemate tööde puhul on mind filmimaterjali vaatamine pigem aidanud kui takistanud. „Ukuaru“ materjali nägin siis, kui võtted olid juba tehtud. Näidati mingit lohisevat, lõplikult monteerimata jada, mis jättis mulle kohutava mulje. Ma polnud ennast kunagi kõrvalt

näinud, mõtlesin, et jumal, kui kole hää mul on, kui hirmus ma välja näen, kui uimane ma olen, mängu ma ei jõudnudki õieti vaadata. Kui saal valgeks läks, oleksin tahtnud maa alla vajuda. Jäin ukse kõrvale seisma, tuldi tänama, aitäh, aitäh, arvasin, et mõnitavad, niisuguse asja eest ei saa tänada. Läksin minema, pugedin kuhugi koridorisoppi, kus olid montaažiruumid, istusin trepile maha ja mõtlesin, et kui ma need filmikarbid kätte saaksin, põletaksin ära, pandagu või vangi! See oli tõepoolest nii. Ka siis, kui film juba täiesti valmis oli, ei suutnud ma seda rahulikult vaadata. Ainus, keda ma uskuma jäin, oli Panso. Pärast üht läbivaatust tuli ta minu juurde, müksas ja ütles: tubli tüdruk! Siis läks süda natuke kergemaks, mõtlesin, et päris untsu see asi vist ikka läinud ei ole.

Olin juba aastapäevad teatris töötanud, kui Leida äkki helistas ja ütles, et film läheb Kišinjovi festivalile, sina pead kaasa sõitma. Tegin sellal teatris päris tihedalt tööd, festivali jaoks anti mulle neli vaba päeva ja enamuse sellest ajast istusin ma Kišinjovi lennujaamas, oodates kohvrit, mis minu enda hajameelsuse tõttu Kišinjovi ja Minski vahet lendas. Elasime Leidaga ühes toas ja ühel õhtul, kui ma lennujaamast tagasi jõudsin, endiselt ilma kohvrita, selgus, et mulle oli saabunud kutse mingile prominentide vastuvõtule. Leida oli elevel, arvas, et ju see ikka midagi tähendab, sulle võib debüüdi eest isegi auhind kukkuda... Vastuvõtule olid kutsutud kaheksa kõige noorem näitlejannat. Tüdrukud olid ennast ära ehtinud, õhtukleidid seljas, kaks musta Volgat tuli ette, istusime sisse ja sõitsime. Teekond oli pikk, mõlemal pool suured viinamarjaväljad. Kui me päralt jõudsim, võtsid meid vastu hommikumantlites paksud, purjus mehed. Me ei saanud aru, mis toimub, kuhu me sattunud oleme? Tuli välja, et kohalikud parteibossid pidasid saunapidu ja olid ennast lõbustama kutsunud festivali noored näitlejannad. Mõni tüdruk vihastas nii, et sattus raevu, hakkas nutma. Läksime kõik koos sauna, keerasime ukse lukku, korraldasime endale mõnusa väävlibasseini ja žargooduššiga olemise. Ostsime ära ühe ettekandja, toreda poisi, kes meile tagantukse kaudu roogasid tõi, toidud olid väga maitsvad. Ja mitte üks tüdruk muidugi õnge ei läinud. Poole öö ajal jõudsim hotelli tagasi. Leida oli ärkvel, kõhevil, küsis, kuidas läks? Jutustasin talle selle loo ära, Leida sai šoki. Temasugune õilishing, kes mind oli hoidnud ning kaitsnud filmigrupi „karide“ eest, ei suutnud uskuda, et midagi sellist üldse juhtuda võib. Tema jaoks oli see enneolematu košmaar! Järgmisel hommikul, kui ma ärkasin, paistis päike aknast sisse, minu valge kohver koos kuldsete hispaania kingade, käekoti ja kõigi teiste aksessuaaridega, mida ma olin sõbrannadelt kokku laenanud, seisis voodi ees. Samal päeval toimus festivali lõpetamine. Kui mind õhtul lavale kutsuti, auhind kätte anti ja fotoaparaatide välgud sähvima hakkasid, otsisin ma silmadega Leidat. Nägin teda kuskil kaugel taga saalis vastu naeratamas...

Üldiselt läks nii, et mida aasta edasi, seda paremaks meie suhted Leidaga muutusid. Sain ise täiskasvanumaks, hakkasin teda rohkem mõistma ja Leida omalt poolt ei kaotanud kunagi huvi minu saatuse vastu. Temast sai teatud määral minu loominguline ema, selleks jäi ta elu lõpuni. Kui teatris või teles midagi uut välja tuli, kutsusin ma teda vaatama, tule ja ütle, mis sa arvad. Leida suur

voorus oli selles, et ta ei püüdnud midagi ilustada, ta jäi oma hinnangutes alati väga ausaks, kuid oskas märkusi teha nii, et see jalust maha ei löönud, vastupidi, ta suunas ning julgustas edasi minema. Leidal oli eriline pilk, ühtaegu naeratav ja samas uuriv, ta vaatas nagu inimese sisse, et kes sa ikka tegelikult oled, mis sisu sul on? Ta oli hea psühholoog, talle ei saanud valetada, ta oleks selle läbi näinud. Ma vaatasin vahel, kuidas Leida studios sõna võttis. Ta rääkis ausalt ja otse, kui vaja, ütles välja ka ebameeldivaid asju. Tõtt söandab öelda julge inimene, argpüks laveerib või istub vaikides nurgas. Ta oli tugev isiksus ning samas üdini naiselik olend, kõik tema sümpaatiad olid väga mehelikud mehed. Tean mõningaid tema kiindumusi, kui ta oli pööraselt armunud, õitses ja õilmitses nagu noor tüdruk, kuid sisemuses maadles endaga, süda ütles üht, mõistus teist ja enamasti jäi mõistus peale. Ta oli väga emotsionaalne, üldse mitte mõistuse inimene, kuid tema naiselik pool ei saanud nagu eluõigust, ta hoidis seda kontrolli all.

Minu elus oli Leidal saatuslik roll. Kõigepealt pani ta paika minu töö ja kui ta „Reigi õpetajat“ alustas, pani ta paika ka minu abielu, tema viis meid kokku Endrik Kergega. Tal oli hea intuitsioon ja ta oli väga hea kaardimoor, tema käes kaart jooksis. Mäletan, kuidas ta enne „Reigi õpetaja“ võtteid kaarte pani, filmiga oli siis veel kõik korras. Leida vaatas kaarte ning muutus süngeks, mis siin tulemas on? Nii temal endal kui ka Garšnekil oli ees must maa. Ja läkski luhta, õnne ei toonud see töö neile kummalegi, aga meie oleme Kergega siiamaani koos... Leida ei olnud isiklikes suhetes lohakas ega hoolimatu. Ta hoidis läbi aastate kontakti kõigi oma näitlejatega, tänu temale tundsin üksteist, käisime tal külas, ta oli nagu ühendav lüli meie vahel. Kahju muidugi, et see viimane eluperiood tal nii raskeks kujunes. Erialast tööd ta enam teha ei saanud, ema vajab pidevat hooldamist ja ka tema enda tervis oli läbi. Vaesus tuli majja. Tema ei olnud see inimene, kes oleks ringi käinud ja endale midagi nõudnud. Talle ei saanud ka raha pakkuda, ta poleks seda ilmapeal vastu võtnud, tuli leida mingi teine lahendus. Rääkisin Leidale, et mul on üks tuttav Lasnamäe komisjonikaupluses, viin sinna aeg-ajalt oma seismajäänud riideid, ehk on sinulgi mõni riidetükk, mida sa enam ei kasuta, viime ära. Sõitsime nagu kaks kotivana Lasnamäele. Leidal olid nii ilusad korrashoitud riided, saime kõigest lahti. Aga sellesama paari tunni jooksul, kui teda kodus ei olnud, juhtus emaga õnnetus - ema libises ja murdis käeluu. Leida helistas mulle pärast ja ütles, et nüüd on asi hoopis hull...

See oli liigutav, millise kannatlikkusega Leida hiljem voodihaiget ema põetas, kuidas ta teda tõstis, vannitas ja toitis, hoolimata oma tervisest. Ta oli siis juba raske operatsiooni onkoloogias läbi teinud. See pidi olema väga suur jõud, millega Armanda tüdart läbi terve elu kinni oli hoidnud ja ega ta Leidat kauaks siia ei jätnud, ta viis Leida varsti endaga kaasa. Pärast ema surma, kui Leida ise pidevat haiglaravi vajab, sattus ta juhuse tahtel ühte palatisse minu emaga, selletõttu kohtusin temaga ka sel perioodil väga tihti. Mäletan, kuidas ta istus voodiserval ja minu ema kammis tal juukseid. Leidal oli vaja elujõudu, et taluda oma ränka haigust. Ka siis, kui tal seda vaid raasuke

alles oli jäänud, elavnesid tema silmad, kui ma rääkisin tööst või loomingust. Teiste teemade puhul nägin, kuidas Leida tähelepanu rauges. Sealsamas palatis ütles ta mulle, et niikaua võib elada, kuni sa ise enda eest hoolitseda suudad, aga kui jõud otsa saab, pole elul enam mingit mõtet...

Elle Kull.